

Слънцето ли е виновно?

За космическите ритми и човешките революции

Вангел Василев

Няма нищо ново под слънцето. (Екlesiаст 1:9)

Ако има твърдение, което се смята за общоприето, то е, че без Слънцето няма живот на Земята. Хората са усещали тази зависимост много преди да узнаят какво представляват фотосинтезата и термоядрените реакции. За древните египтяни Слънцето било богът Ра, гърците виждали в него колесницата на Хелиос, а в Индия почитали Сурия като извор на светлина и жизнена сила. Преди да се превърне в обект на научно изследване, зависимостта от Слънцето е била религиозна интуиция.

Слънцето е не само необходимото условие за живот. То обуславя и красотата на живота на Земята. Зад тази красота обаче се крие огромна кипяща звезда. По нейната повърхност се появяват тъмни петна, избухват изригвания и в пространството се изхвърлят потоци наелектризирана материя. Днес учените могат да превърнат измерените слънчеви трептения в звук. В космическия вакуум ние не чуваме Слънцето непосредствено, но когато данните бъдат пренесени в честотите на човешкия слух, познатият златен диск започва да пулсира, да бучи като да ръмжи.

Между красивия залез на Малкия принц и „ръмжащото“ Слънце възниква един интересен въпрос. Щом от Слънцето зависи животът на Земята и то влияе върху климата, растенията, животните и човешкия организъм, възможно ли е неговото въздействие да достига и до човешкото поведение? Може ли то да влияе не само върху отделния човек, но и върху цели общества, върху тяхната възбудимост, пасивност или готовност за масови действия?

В началото на XX век Александър Чижевски (1897-1961) отговоря утвърдително на този въпрос.

Хипотезата на Чижевски

През 1924 година Александър Чижевски, талантлив руски учен, поет, художник и музикант (между другото, прекарал 16г. от живота си по лагери и затвори в СССР), публикува книгата „Физически фактори на историческия процес“, която е част от докторската му дисертация. Тя е кратко изложение на един много по-амбициозен замисъл, който той нарича „историометрия“ – опит историята да бъде изследвана не само като разказ за личности и държави, но и като редица от измерими масови движения.

Чижевски съпоставя сведенията за слънчевата активност с хронологията на войни, революции, въстания, религиозни движения. Той проследява историята на множество народи от целия свят от 500 година преди Христа до 1914 година, т.е. общо за 2414 год. За всяко събитие отбелязва преди всичко момента, в който започва подема на масите и момента на най-високото напрежение (ниво) на този подем.

Той стига до извода, че за възникването на масово историческо движение, освен политически и икономически стимул, е необходим общ, едновременен тласък на инстинктивните реакции на човешките маси и този тласък е функция на слънчевата активност. Рязкото повишаване на слънчевата активност трансформира потенциалната енергия в кинетична енергия (енергията на невропсихично зареждане/разреждане и движение), като Слънцето се явява космически генератор на невро-психична възбудимост.

Трите основни идеи, които са скелета на неговата теория могат да се формулират накратко така:

Идея 1. Природните колебания могат да достигнат до историята чрез причинна верига: слънчева активност → климатични условия → реколта → цени → икономическа криза → обществено напрежение.

Слънчевото влияние върху обществото не е задължително да е непосредствено. То може да се предава чрез природната и икономическата среда.

Идея 2. Световната история може да бъде превърната в измерим времеви ред

Историческите събития могат да бъдат кодирани чрез еднакви правила и разположени по времева ос, така че историята да бъде изследвана и количествено, а не само повествователно.

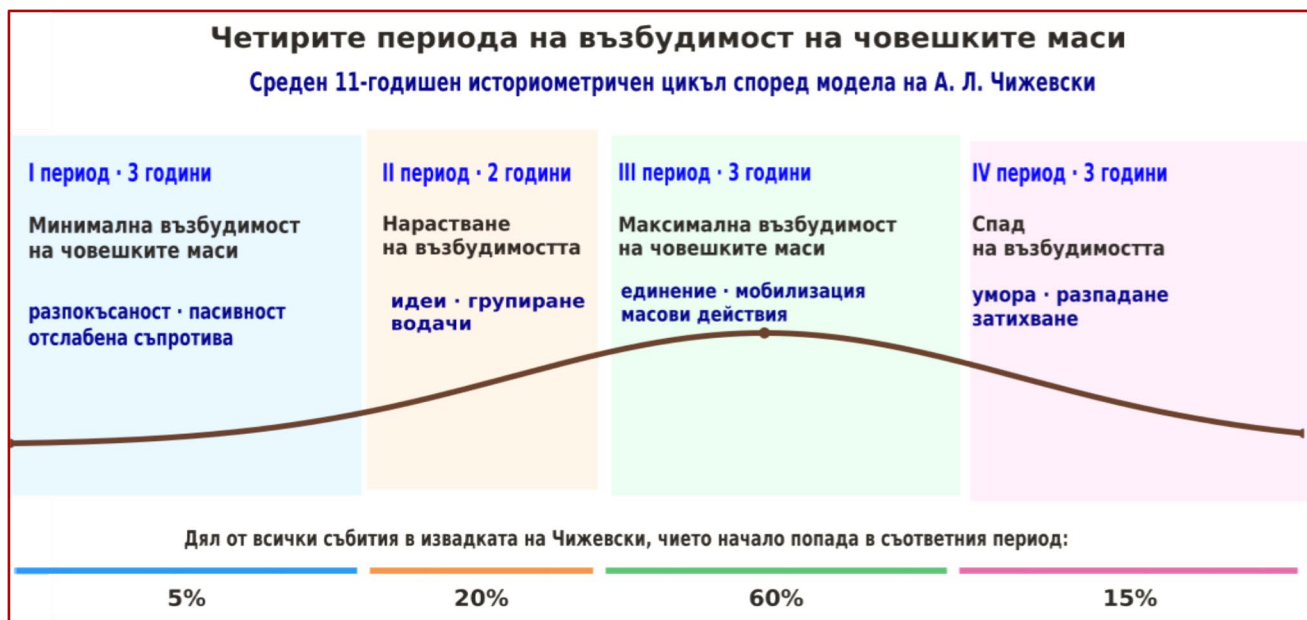
Идея 3. Масовата историческа активност е синхронизирана с 11-годишния слънчев цикъл

Броят на нововъзникващите войни, въстания, революции и масови движения се увеличава към максимума на слънчевата активност и намалява към минимума. Всеки исторически цикъл преминава през четири фази, успоредни на фазите на Слънцето.

Така Чижевски извежда своята основна теза, че световният исторически процес следва приблизително цикъл, който трае най-често между 9 и 13 години, а средната му продължителност е приблизително 11 години и е сходен с цикъла на слънчевата активност. Прилагайки закона за запазване и преобразуване на енергията, според който енергията не се създава и не се унищожава, а само се превръща от един вид в друг, той смята, че слънчевата енергия, която се разпространява в пространството, може да се трансформира в невро-психическа, емоционална енергия при човека и човешките маси.

Според него всеки единадесетгодишен цикъл се състои от четири периода: 3 години на минимална възбудимост, 2 години на нарастване, 3 години на максимална възбудимост и приблизително 3 години на спад. Чижевски установява, че на тези 4 периода се падат съответно 5, 20, 60 и 15 процента от началните моменти на анализирания от него исторически събития.

Най-важното твърдение тук е, че **60% от началните моменти на историческите събития попадат в трите години около слънчевия максимум**. Тъй като тези три години представляват приблизително 27% от времето в един 11-годишен цикъл, авторът смята, че концентрацията от 60% случили се в този период събития е доказателство за силна зависимост. На Фиг. 1 е показана графична илюстрация на концепцията на Чижевски за периодите на един цикъл.

Фиг. 1 Периоди на 11-годишния цикъл по Чижевски

Чрез хипотезата си Чижевски прави мост между естествените и социалните науки, като намира статистическа зависимост между явления от едната и другата научна област.

За да сравни активността на Слънцето и случващите се исторически събития, Чижевски се нуждае от два независими времеви реда.

Първият времеви ред трябва да показва слънчевата активност, която е във вниманието на човека от древността, но до 1610г. няма непрекъснат ред от наблюдения на слънчевите петна, които са обективна мярка за слънчевата активност. За своите цели той ползва стари китайски и други таблици.

Към днешна дата слънчевата дейност е предмет на сериозни научни изследвания и се приема, че приблизително 11-годишният цикъл е безспорен. С него се изменят петната, магнитното поле, изригванията, короналните изхвърляния и геомагнитната активност, като отделните цикли се различават по продължителност, форма и амплитуда.

По-долу е представена графика на слънчевите цикли за периода 1900-2026г., построена въз основа на данни от Solar Influences Data Analysis Center към Кралската обсерватория на Белгия (<https://www.sidc.be/SILSO/datafiles>) (Фиг. 2). Графиката използва една хомогенна величина-**годишния среден брой на слънчевите петна**.

Данните до 2025 г. са пълни, стойността за 2026 г. е средна за януари-август и затова е означена с прекъсната линия и празен маркер. С цифри в кръгчетата е показан номера на слънчевия цикъл в неговия пик с начало на отчетния период в 1900г.

Графиката показва годишния среден брой на слънчевите петна. Източник: WDC-SILSO, Royal Observatory of Belgium, версия 2.0. Данните за 2026 г. са до м. август.

Фиг. 2. Слънчева активност, 1900-2026 г.

Вторият времеви ред трябва да представя световната историческа активност. Чижевски разбира, че тук възниква много по-труден проблем, а именно как различни събития да бъдат сведени до съпоставими единици?

Едно събитие може да бъде оценявано качествено (според историческото му значение), количествено (според броя на участниците), териториално (според обхванатото пространство), (времево (според неговата продължителност), (причинно (според влиянието му върху други процеси). Той заключава, че нито един от тези показатели не може да бъде установен еднакво точно за всички епохи и общества. Затова избира два относително лесни за установяване момента във времето:

- **началото на масовото движение**, тоест първото надигане на масите;
- **момента на неговото максимално напрежение**, ако той може да бъде установен, като главното внимание е насочено към началните дати.

След като са установени двата времеви реда, на физическия процес (слънчева активност) и на историческия процес (исторически събития), може да се премине към търсене на статистическа зависимост между тях.

Човекът под влияние на Слънцето

На пръв поглед идеята на Чижевски изглежда почти мистична. Но той не я смесва астрологията. Не твърди, че разположението на звездите определя съдбата на отделния човек, нито че някаква небесна сила решава кой ще стане цар, революционер или престъпник.

Изходната му мисъл е значително по-проста, но логична: Слънцето не свети винаги по един и същи начин. Неговата магнитна активност нараства и намалява. Когато тя се усилва, в околосемното

пространство и в магнитното поле на Земята настъпват промени. Щом тези промени влияят върху атмосферата, радиовръзките, електрическите системи и живите организми, защо да не могат да въздействат и върху човешката нервна система?

Оттук Чижевски прави голямата си крачка - ако под влияние на Слънцето отделният човек става малко по-възбудим, по-неспокоен или по-склонен към действие, тогава същата промяна, умножена по милиони хора, може да се превърне в обществена сила.

В периодите на ниска слънчева активност, смята той, масите се разединяват. Хората са по-пасивни, по-склонни да търпят, по-малко готови да се борят за политическа идея. Парламентарният живот отслабва, съпротивата се организира трудно, а властта може да се съсредоточи в ръцете на един човек или на малка група хора.

След това настъпва период на пробуждане. Появяват се нови идеи, създават се партии, издигат се водачи, пресата и ораторите придобиват влияние. Обществото още не е готово за решително действие, но започва да се подготвя за него.

При слънчевия максимум идва времето на голямата възбуда. Масите се обединяват, лозунгите се разпространяват с невероятна скорост, страхът намалява, а готовността за саможертва и насилие расте. Малък повод може да предизвика въстание, война или революция. Това, което доскоро е изглеждало немислимо, внезапно става възможно.

Накрая възбудата спада. Хората се уморяват от лозунги, войни и кръв. Съюзите се разпадат, водачите губят влияние, възниква желание за мир. Започнатите събития още продължават по инерция, но вътрешният им огън постепенно угасва.

Историята рядко се подчинява на толкова стройни схеми. Но преди да отхвърлим или приемем този модел, нека го изпитаме върху четири събития от 20-21 век, които и днес определят нашето разбиране за Европа и света, а именно болшевишката революция в Русия, нацистквият режим на Хитлер, падането на комунистическите режими в Източна Европа, разпадането на СССР и Югославия и войната на Русия срещу Украйна.

Русия през 1917 година или когато часовниците съвпадат

Ако Чижевски трябваше да избере едно събитие като доказателство за своята теория, това би трябвало да бъде Руската революция от 1917г.

През август 1917 година Слънцето достига един от върховете на своята активност (виж Фиг. 3, връх номер 2). По повърхността му се множат тъмните петна, от него се изхвърлят потоци заредени частици, настъпват смущения в магнитното поле на Земята.

Графиката показва годишния среден брой на слънчевите петна. Източник: WDC-SILSO, Royal Observatory of Belgium, версия 2.0. Данните за 2026 г. са до м. август.

Фиг. 3. Слънчева активност и маркери на разглежданите исторически събития, 1900-2026 г.

А долу, в разкъсваната от войната Русия, милиони хора сякаш едновременно губят вяра в стария ред. Армията се разпада, селяните завземат земя, работниците стачкуват, властта преминава от ръце в ръце. През февруари пада монархията, а през октомври болшевиките завземат властта. Загива една империя.

Природният и историческият часовник сякаш показват един и същи час.

Описанията на съвременниците също напомнят картината на Чижевски. Събитията се развиват с шеметна скорост. Само за няколко дни една вековна монархия рухва. Войници отказват да изпълняват заповеди. Доскоро могъщи институции се оказват безсилни. Идеи, които са били достояние на малки революционни кръгове, внезапно завладяват заводи, казарми и площади.

Но дали Слънцето е свалило руския император?

Не е трудно да открием напълно земни причини. Русия е изтощена от Първата световна война, милиони са убити, ранени или пленени. Снабдяването се разпада, в градовете не достига хляб, а селяните искат земята. Войниците искат да се върнат у дома, монархията е загубила авторитет, а Временното правителство продължава войната, която все по-малко хора желаят да водят.

Това е грамаден склад с барут и въпросът е не дали може да избухне, а кога и от какво.

Тук хипотезата на Чижевски не казва непременно, че Слънцето е създадо барута. Войната, гладът, несправедливостта и държавният разпад са видимите човешки и исторически явления.

Дали Слънчевата активност само е добавила искрата през 1917г. или вече от години е подгръвала обществената тенджера, така че да се стигне до социален взрив?

Очевидно и неоспоримо в случая е, че максимумът на слънчевата активност и максимумът на социалното напрежение съвпадат. А това потвърждава хипотезата на Чижевски.

Хитлер или раждане на диктатура под спокойно Слънце

Тук му е мястото да отбележим, че в една циклична функция, каквато е представената на Фиг. 3, са важни не само максимумите, но и минимумите, наричани общо екстремуми. За пълното охарактеризиране и разбиране на даден процес или явление в анализа е необходимо да се включва цялата функция. По-точно е да се говори за фазите и повратните точки на слънчевия, респ. обществения цикъл с неговите върхове, дъна и преходите между тях.

Това позволява да се разграничат различни предполагаеми обществени реакции в различните моменти:

- при максимума Чижевски търси висока масова възбудимост, обединяване, мобилизация, революция, война;
- при минимума допуска пасивност, разпокъсаност, отслабена съпротива и обществена умора;
- при прехода от минимум към максимум натрупаните идеи и напрежения могат да преминат в организирано масово действие.

Ако погледнем графиката от Фиг. 3, ще видим че идването на власт на Хитлер през 1933 г., до смъртта му през 1945 г. съвпада приблизително с един пълен цикъл на слънчева активност и включва минимум, максимум и нов минимум.

В случая слънчевата активност достига първи максимум през 1928 година. Но тогава нацистката партия получава едва 2,6 процента от гласовете. Големият ѝ възход започва след икономическия крах от 1929 година, когато активността на Слънцето вече намалява. През юли 1932 година нацистите достигат изборния си връх с 37,3 процента. През януари 1933 година Хитлер е назначен за канцлер. А няколко месеца по-късно настъпва слънчевият минимум.

Следователно нацизмът идва на власт не под „ръмжащо“, а под относително спокойно Слънце.

Според Чижевски при слънчев минимум масите се разединяват, политическата активност отслабва, парламентите губят значение, а едноличната власт се засилва. Хората не са склонни да се обединят дори когато правата им са отнемани. Организираното малцинство лесно надделява над пасивното и разпокъсано мнозинство. Тъкмо това се случва в Германия през 1933 година.

Хитлер никога не получава мнозинство в свободни избори. Той не е избран пряко за диктатор. Назначен е за канцлер от президента Хинденбург след политическа сделка между консервативни елити, които си въобразяват, че могат да го използват и контролират.

Нацизмът не побеждава, защото всички германци са обхванати от еднаква лудост. Той побеждава, защото една силно организирана и възбудена част от обществото се изправя срещу останалите, които са разделени, уплашени, обезверени или убедени, че опасността ще премине.

Икономическата криза обяснява защо хората губят доверие във Ваймарската република. Версайското унижение обяснява жаждата за национално възстановяване. Страхът от комунизма обяснява защо индустриалци, земевладелци и консерватори приемат Хитлер за полезен съюзник. Но тези причини не изчерпват особеното опиянение от нацизма.

Нацизмът не предлага само работа и ред. Той обещава възраждане.

Казва на унижения човек, че принадлежи към велик народ. На изплашения, че има враг, върху когото може да прехвърли страха си. На самотния, че е частица от огромно национално тяло. На неуспелия, че поражението му не е негова вина, а резултат от заговор. Сложният свят получава едно просто обяснение, а всички нещастия, един и същ виновник. Митингите, знамената, факлите, маршовете и униформите не са само украса. Те разтварят отделния човек в масата.

И така се стига до максимум на цикъла в периода 1937-1939г., когато се извършват аншлуса на Австрия, отнемането на Судетите от Чехословакия, Мюнхен и нападението над Полша.

От историята са добре известни характеристиките на отделните фази на процеса на раждане, възход и унищожение на нацизма, които са всъщност част от историята на Германия, Европа и света и те потвърждават хипотезата на Чижевски, а именно (виж Фиг. 3):

1933 г. - около слънчевия минимум между максимуми 3 и 4: Хитлер не завзема властта чрез общонародно революционно въстание. Той е назначен за канцлер в условията на уморено, разединено и институционално парализирано общество. Това съответства на идеята на Чижевски за минимална възбудимост на масите.

1937–1939 г. - около слънчевия максимум с номер 4. Нацистският режим вече е консолидиран. Германия преминава към открита експанзия, масова националистическа мобилизация и война. По Чижевски този момент съвпада с максимум на слънчевата активност.

Трябва ли да обвиняваме Слънцето за всичко това?

Теорията на Чижевски може да обяснява съпадението на слънчевия с обществения цикъл. Но слънчевият цикъл не може да обясни и оправдае влаковете към лагерите на смъртта. Хора са натоварили други хора във влаковете и разписанията им са изготвени от хора.

Вятърът на промяната, който разкъса желязната завеса

Има един слънчев максимум, който трудно може да бъде подминат. През ноември 1989 година Слънцето достига върха на своя девети цикъл в двадесетият век (виж Фиг. 3). По същото време в Източна Европа започва не просто поредната политическа криза, а верижно разрушаване на обществен ред, поддържан близо 45 години.

Всичко се случва с необикновена бързина. Полша провежда избори, които комунистите губят. Унгария отваря границата си. По улиците на Лайпциг излизат десетки хиляди души. На 9 ноември 1989г. пада Берлинската стена. Следват Нежната революция в Чехословакия, промяната в България и кървавият край на режима на Чаушеску в Румъния. Само година по-късно Германия е обединена, а през 1991 година изчезва самият Съветски съюз. Почти едновременно започва и разпадането на Югославия, но там освободената обществена енергия приема друга форма, на национализъм, война и етническо насилие.

Ако Чижевски можеше да наблюдава тези събития, вероятно щеше да ги посочи като почти образцов случай на максимална колективна възбудимост. Милиони хора се раздвижват едновременно, страхът, трупан десетилетия, изчезва за месеци. Примерът на една страна се предава на съседната, събития, които доскоро са изглеждали невъзможни, внезапно започват да изглеждат неизбежни. Историческото време сякаш се съгъстява.

Но тъкмо този пример показва и границата на теорията. Една и съща епоха поражда мирната революция в Прага, празника при Берлинската стена, насилието в Букурещ и войната в Югославия. Ако Слънцето е допринесло за общата възбудимост, то не е определило нейната посока. Посоката е зададена

от икономиката, политическите институции, националните противоречия, поведението на водачите и готовността, или отказа на властта да използва сила.

Комунистическата система отдавна е натрупвала вътрешни напрежения. Икономиката изостава, идеологията губи убедителност, националните въпроси остават потиснати, но нерешени. Перестройката и гласността на Горбачов не създават тези напрежения, те премахват част от задържащите сили. Системата прилича на склон, който дълго е запазвал привидно равновесие, докато якостта по старите пукнатини постепенно е намалявала. Последният импулс може да определи момента на свличането, но не е създал нито склона, нито пукнатините.

Последиците от онези години продължават и днес. Независима Украйна се ражда при разпадането на СССР, но Русия постепенно отказва да приеме разпадането на имперското си пространство като окончателно. Така войната, започнала през 2014 година и разширена през 2022 година, може да бъде видяна и като отложено движение по разлом, отворен през 1989-1991 година.

Врх номер девет на слънчевата активност през 20 век следователно е едновременно един от най-силните аргументи в полза на наблюдението на Чижевски и едно от най-ясните предупреждения срещу неговото абсолютизиране. Съвпадението между това, което става на Слънцето и на Земята е поразително. Обяснението обаче е нееднозначно, защото случилите се събития са пресечна точка на много причини, и то не всички известни.

Украйна, една война между два максимума

Войната между Русия и Украйна предоставя още по-интересна възможност за проверка на идеите на Чижевски, защото продължава достатъчно дълго, за да обхване 2 слънчеви максимума (виж Фиг. 4).

Фиг. 4 Слънчевият цикъл и войната на Русия срещу Украйна

През 2013 година украинският проруски президент Виктор Янукович се отказва от подготвяното споразумение с Европейския съюз. Започват протести. В началото те са ограничени, но след насилието срещу демонстрантите бързо нарастват. През февруари 2014 г. властта в Украйна се разпада. Янукович напуска страната и бяга в Русия. Русия анексира Крим, а малко по-късно започва войната в Донбас.

Всичко това се случва около максимума на слънчевия цикъл от 2014 година.

Съответствието с Чижевски е забележително. Една идея обединява масите в Украйна. Местен повод предизвиква общонационално движение. Страхът намалява, готовността за риск расте, а събитията се разпространяват с такава скорост, че институциите не успяват да ги следват.

Но отново има и напълно достатъчни исторически причини, корупцията и слабостта на украинската държава, разделението по въпроса за отношенията с Русия и Европа, действията на

Янукович, руските интереси в Крим, геополитическото съперничество и готовността на Кремъл да използва сила.

След 2014 година слънчевата активност започва да намалява. Войната не приключва, но става по-ограничена. Сключват се Минските споразумения. Фронтвата линия се стабилизира. Големите маневрени операции отстъпват място на продължителен конфликт с по-ниска интензивност.

През 2019 година настъпва слънчев минимум. Същата година Володимир Зеленски печели изборите с голямо мнозинство, носен от надеждата, че войната може да бъде прекратена. Провеждат се срещи, разменят се пленници и за кратко изглежда, че компромисът е възможен.

После започва новият възход на слънчевата активност.

През 2020 и 2021 година позициите се втвърдяват. Русия съсредоточава нови войски. Украйна все по-ясно утвърждава западната си ориентация. Кремъл заявява, че руснаци и украинци са един народ и че Западът превръща Украйна в оръжие срещу Русия. В края на 2021 година дипломатическият език на Русия започва да прилича на ултиматум.

Това е почти точна картина на втория период на Чижевски, идеите се оформят, групите се подреждат, водачите ги превръщат в програми, пропагандата ги повтаря, армиите се подготвят, но решителният сблъсък още не е започнал.

На 24 февруари 2022 година Русия напада Украйна. Слънчевата активност тогава нараства, но още не е достигнала върха си. Точният максимум ще настъпи през октомври 2024 година.

Следователно, войната започва не в самия максимум, а по пътя към него. Тук обаче теорията може би среща важен проблем. Решението за нахлуването не е взето от възбудена руска тълпа. То е взето в тесен кръг, в система, в която властта е съсредоточена около един човек. Преди войната в Русия няма могъщо спонтанно движение, което настоява армията да тръгне към Киев. Има държавна идеология, пропаганда и геополитическа амбиция, но не и изявена масова стихия, поне на повърхността. Поне на повърхността!

Теорията на Чижевски обяснява по-добре украинската реакция. Кремъл очаква украинската държава да се разпадне бързо. Вместо това, руското нападение предизвиква необикновена национална мобилизация в Украйна. Политическите различия временно отстъпват на заден план. Хиляди доброволци се включват в отбраната. Президентът Зеленски, чиято популярност преди войната намалява, се превръща в символ на съпротивата. Обществото започва да действа почти като единен организъм.

Това е картината на Чижевски за максимална възбудимост, общата опасност обединява, водачът концентрира волята, страхът отстъпва пред готовността за саможертва. От друга страна, когато чужда армия премине границата, не е необходимо да търсим слънчево изригване, за да обясним защо хората защитават домовете си.

Между 2023 и 2025 година войната навлиза в максимална фаза. Русия провежда мобилизация и пренастройва икономиката си. Украйна получава значителна западна подкрепа. Финландия и Швеция влизат в НАТО. Ударите достигат все по-далеч зад фронта. Дроновете превръщат огромни територии в част от бойното поле. Бунтът на „Вагнер“ показва, че натрупаната военна енергия може да се обърне и навътре. Украински войски навлизат в Курска област.

През октомври 2024 година Слънцето достига своя максимум. Но няма един-единствен исторически взрив, подобен на Октомври 1917 година. Има по-скоро високо плато на насилието, продължителна война на изтощение, която вече се движи и от собствената си инерция.

След 2025г. слънчевата активност започва да намалява. Едновременно с това през 2026г. войната продължава с многодневни руски атаки срещу Киев и украински удари по руска енергийна инфраструктура. Все още няма убедителен спад на военната интензивност. И въпреки това се появяват повече разговори за примирие, умора, недостиг на хора и висока цена на войната. Съюзниците спорят за помощта, страните преценяват какво още могат да постигнат. Войната не спира, но намалява своята интензивност и като че ли автоматично следва намаляващата активност на Слънцето.

Съвпадението с хипотезата на Чижевски е значително. Войната започва около слънчевия максимум от 2014 година, преминава през период на относително ограничаване около минимума

от 2019 година и се разгръща отново след директното нападение на Русия през 2022г. (при възхода към следващия слънчев максимум през 2024г.).

От гледна точка на търсене на доказателства за потвърждение или отхвърляне на хипотезата на Чижевски, войната на Русия срещу Украйна предстои да даде още информация. Ако Чижевски е прав, то при наблюдаваната низходяща тенденция към следващия минимум на слънчевата активност, може да се очаква намалена интензивност на войната и дори скоро сключване на мир между Русия и Украйна.

Какво казват другите върхове на слънчевата активност

Четири разгледани по-горе случая не са единствените събития, разположени близо до върхове на слънчевата активност през изминалото столетие. Лесно може да се провери какви обществено-политически събития със значителен световен ефект, освен горните четири, са се случили във времето около тези максимуми, като например:

- 1 1904-1905 г. Руско-японската война; Първата руска революция 1905 -1906г.;
- 3 1928 г. Начало на сталинския „Велик прелом“ в СССР; през 1929 г. започва световната икономическа криза;
- 5 1947 г. Започва първата арабско-израелска война; Китайската гражданска война; разделяне на Британска Индия на две държави -Индия и Пакистан;
- 6 1957 - 1958 г. „Големия скок“ в Китай; Кубинската революция; Алжирската война;
- 7 1968 г. Протестната вълна в Европа и Съединените щати; Пражката пролет;
- 8 1979 -1980 г. Революцията в Иран; СССР нахлува в Афганистан; „Солидарност“ в Полша;
- 10 2000 - 2001г. Започва Втората интифада; атентатите от 11 септември.

Изброените събития са добре документирани от историческата наука по време и място и също не подлежат на съмнение. Затова поредицата от съвпадения на слънчевите максимуми със значими обществено-политически събития на Земята, в които са въввлечени огромни човешки маси от цял свят е впечатляваща.

Тези съвпадения не доказват, че теорията на Чижевски е безусловно вярна, но определено не позволяват тя да бъде отхвърлена с лека ръка.

Хипотезата на Чижевски има и слабост и тя не е, че фаворизира слънчевия фактор, а че е склонна да го превърне в универсален ключ. Слънчевият цикъл може да бъде сравнително постоянно и периодически външно въздействие, но човешкото общество е нелинейна и непрекъснато изменяща се система. През 1917 г. няма ядрено оръжие, телевизия и интернет. През 1989 г. съществуват ядрено равновесие и масови електронни медии, а през 2022 г. към тях са добавени социалните мрежи, дроновете, спътниковите комуникации и глобалната икономическа взаимозависимост.

Тезата, че животът на Земята зависи само от един фактор (слънчевата активност) е уязвима. Земята е подсистема на една по-голяма система (Слънчевата), която също е подсистема на друга подсистема (Галактиката) от Универсума, така че дори и от тази гледна точка, еднофакторна зависимост не е издържана логически. Познанието на човека е ограничено и абсолютизирането само на едни признак ще ни оприличи на слепците от притчата за слепците и слона.

Историята не е механизъм с една пружина. Тя е среща на множество причинно-следствени връзки. Онова, което ни изглежда случайно, може да бъде, както гласи мисълта по Хегел, пресечна точка на две необходимости, които още не познаваме. Но могат да се пресекат не две, а десетки необходимости, природни, икономически, политически, психологически.

А къде остана вината?

Дори някой ден науката да докаже категорично и еднозначно, че слънчевата активност действително увеличава човешката възбудимост, това няма да освободи никого от отговорност.

Затова въпросът „Слънцето ли е виновно?“ е подвеждащ.

Слънцето не може да бъде виновно, защото природните сили нямат намерения и не носят морална отговорност.

Но то може да бъде част от средата, в която човешките решения се вземат, да бъде усилвател, фон или един от многото фактори, които все още не разбираме напълно. То не мрази, не завижда, не мечтае за империя и не съставя списъци за разстрел. Не дели хората на раси и класи. Не строи лагери. Не подписва заповеди. То може да влияе върху условията, но не избира целта.

Повишената човешка енергия може да бъде насочена към война, но и към съпротива срещу войната. Самият Чижевски разбира това. Той мечтае обществата да се научат да насочват периодите на колективна възбуда към наука, изкуство, спорт, строителство и големи мирни начинания.

Ако Слънцето ни подтиква, свободни ли сме?

Хипотезата на Чижевски ни изправя пред въпрос, който е по-голям от самата нея. Ако поведението на огромни човешки множества се променя под въздействието на процеси, протичащи на милиони километри от Земята, доколко човекът остава свободен? Ако революционерът, ораторът и тълпата са по-възбудими в годините на слънчев максимум, не се ли оказват те изпълнители на една чужда и сляпа сила?

Историкът би останал предпазлив. Той би попитал как се измерва обществената възбудимост, защо са избрани едни събития, а други са пропуснати, има ли максимуми без революции и революции без максимуми. Би настоявал да отделим слънчевата активност от икономическата криза, войната, пропагандата, националните противоречия и решенията на политическите водачи. За него хронологичното съвпадение е повод за изследване, но не и доказателство за причинност.

Теологът би поставил въпроса по друг начин. В християнското разбиране Слънцето е творение, а не божество, част от природния ред, а не господар на човешката душа. Бог оставя своето слънце „**да изгрява над зли и добри**“ (*Мат. 5:45*). Една и съща светлина пада върху мирния демонстрант и върху палача, върху човека, който събаря стена, и върху онзи, който изгражда. Следователно нравствената посока не идва от небесното светило.

Човекът не избира Слънцето, под което се ражда, нито историческата епоха, в която живее. Но остава отговорен за това какво ще направи под това Слънце.